

Všetky šťastné rodiny sú si navzájom podobné, každá nešťastná rodina je nešťastná svojím spôsobom, píše Lev Nikolajevič Tolstoj v úvode svojho veľdiela Anna Kareninová. Rodina nie je štát, ale spoločenská prosperita je postavená na podobných princípoch a neúspechy či zlyhania majú svoje národné špecifiká.

Lekcia z odolnosti a dobrého vládnutia

A tak aj my máme, nielen po prvej, ale predovšetkým po druhej pandemickej vlne, svoju jedinečnú skúsenosť a mali by sme sa začať konečne pýtať, či aj iné druhy podobne vážnych hrozieb nemôžu v budúcnosti vyvolať rovnako chabú a neefektívnu reakciu zo strany štátu.

Ak problémy, ktoré odhalila súčasná pandémia nielen u nás, nie sú špecifické len pre náš systém zdravotníctva, ale sú hlbším symptómom zlého riadenia spoločnosti, tak nepochybne áno.

V rámci lepšej prípravy na budúce krízy, ako aj naštartovanie víta activa v našej spoločnosti, sa ako ideálne javí začať témou, ktorá sa týka každého z nás. Rozsah a kvalita verejných služieb poskytovaných štátom a s nimi súvisiaca pripravovaná daňová reforma.

V zmysle výroku Alexisa de Tocquevilla z roku 1856: „Existuje len zriedka akákoľvek vec verejná, ktorá nevzniká alebo sa nekončí pri daniach.“

Preto je nevyhnutné poučiť sa z minulosti a od úspešnejších národov a po dosiahnutí spoločenskej zhody urýchlene začať budovať sociálne, administratívne a politické štruktúry, ktoré sú odolnejšie proti súčasným i budúcim hrozbám. Tak, aby sme sa pri ďalšom ohrození vyhli chaosu, ktorý sprevádzal boj s terajšou pandémiou.

Nie náhodou je medzi krajinami, ktoré najlepšie zvládli pandémiu nového koronavírusu, Izrael. Spoločnosť, ktorá je sústavne vystavená početným hrozbám a im je prispôbené aj celé jej riadenie vrátane pretrvávajúcej spoločenskej zhody na prioritách.

Ako nebyť idiotmi

Žiaľ, široká diskusia a hľadanie spoločenskej zhody v závažných témach u nás nemá tradíciu.

Jeden príklad za všetky: Aká rozprava predchádzala našej samostatnosti? Áno, pri vstupe do euroatlantických štruktúr bolo (doteraz jediné úspešné) referendum a súvisiaca kampaň pokusom o vyvolanie celonárodnej debaty o budúcom geopolitickom ukotvení krajiny. Ale pred prijatím eura sa debata o možných pozitívach a negatívach obmedzila už iba na takmer odbornú komunitu.

Slovensko má preto tendenciu k takzvanej gnóze, definovanej Ericom Voegelinom ako „údajné priame, okamžité uchopenie alebo vide-

FOTO SME – JOZEF JAKUBČO

Začnime klásť správne otázky

Budeme chrániť svoju rozhádanú jedinečnosť za cenu ďalších zlyhaní?

nie pravdy bez potreby kritickej reflexie; čo je zvláštny dar duchovnej a kognitívnej elity“. Takýto postoj vybaví závažné témy bez spoločenskej, a čo je horšie, aj bez hlbšej odbornej debaty.

Otázka, ako z občanov urobiť súčasť alebo predmet politiky a nie iba voličov, zamestnáva mnohých západných politológov a sociológov. Na potrebu oživenia verejného záujmu v západných demokraciách poukazuje aj Mariana Mazzucatová v najnovšej knihe Mission Economy, kde uvádza príklad starovekého Grécka a povinnosti angažovať sa vo veciach verejných.

Potreba zapojenia do verejných záležitostí bola vnímaná ako nevyhnutnosť. V opačnom prípade boli jedinci so záujmom len o vlastný súkromný svet označovaní starými Grékmi výrazom „idiotes“.

Spomína aj filozofku Hannah Arendtovú a jej myšlienku, ktorá

dáva návod, ako uniknúť odcudzeniu v čase masovej výroby, typickej pre modernú spoločnosť. Arendtová prišla s koncepciou tvorby spoločného dobra a verejnej hodnoty prostredníctvom participatívneho života víta activa.

Víta activa v sebe zahŕňa, okrem iného aj to, že spoločnosť je otvorená diskusii, spochybňovaniu myšlienok a hodnôt.

“V súlade s platnosťou tzv. princípu Anny Kareninovej: všetky fungujúce krajiny a ich vlády sú si podobné.

Všetko sa končí pri daniach

Vráťme sa však späť na pandemické „medzivlnové“ Slovensko. Doteraz sa diskusia, hodnotiaca úroveň boja s neviditeľným vírusom, obmedzila na konštatovanie, že sme neboli pripravení. Ale ani zhoda na potrebe lepšej pripravenosti a odolnosti (vláda schválila Plán obnovy a odolnosti SR) doteraz nevyvolala dlhodobú absenciu otvorenú spoločenskú ani odbornú diskusiu.

Nie zúženú na konštatovanie, že budeme potrebovať viac či menej štátu. Ale o tom, čo vlastne od štátu očakávame, aký rozsah verejných služieb a v akej kvalite sme ochotní platiť z našich daní, aká je cena za tieto služby a aké sú alternatívy. Aspoň podobnú tej, ktorá predchádzala nášmu vstupu do euroatlantických štruktúr a prijatiu eura.

Politici by preto mali pamätať, že iba inkluzívna diskusia o dôležitých

spoločenských témach, založená nie na ich nestálych želaniach a nápadoch, ale na odbornosti a dátach, má reálnu šancu dosiahnuť spoločenský alebo aspoň širší odborný a politický konsenzus na výške očakávaných príjmov z daní a odvodov, ich redistribúcie a miery znižovania ekonomických nerovností.

Táto zhoda zaručí, že nadväzujúce politiky a komplexná daňová reforma pretrvávajú viac ako jeden volebný cyklus, nová vláda ich nebude zásadne revidovať a volič (menej často) zmenu ľahšie prijme.

Pýtať sa správne

Pri návrhu ďalších zásadných reforiem, takých veľmi potrebných na zvýšenie našej budúcej pripravenosti a odolnosti, je nutné pamätať aj na to, že spoločenskú zhodu treba hľadať nielen pri získavaní odpovedí, ale aj pri samotných otázkach, ktoré chceme zodpovedať.

Príkladom je súčasná (ne)správnosť riešiť otázku daňovej brzdy (väčší alebo menší štát) v čase, keď je pre zvýšenie nerovnosti a neistotu potrebné v záujme sociálnej stability riešiť skôr niečo v zmysle asabiyyah (sociálnej kohézie), ktorú spomína Niall Ferguson v najnovšej knihe Doom: The Politics of Catastrophe.

Ak občania vidia, že ich vláda zabezpečuje kvalitné verejné služby, spoločnosť nemá problém dosiahnuť široký konsenzus (samozrejme, inkluzívnou diskusiou), že za viac služieb je potrebné platiť vyššie dane. Najlepším dôkazom sú severské krajiny v popredí všetkých rebríčkov bohatstva a konkurencieschopnosti a ich spoločenská dohoda na „velkej“ vláde a potrebe platiť vysoké dane.

Oproti tomu juh Európy, s obrovským bremenom dlhu a s menej kvalitnými verejnými službami, takúto spoločenskú dohodu na potrebu platiť dane doteraz nedosiahol, aj v dôsledku fragmentovanej politickej scény. Rovnako ako všetky chudobné krajiny s „malou“ a nefunkčnou vládou.

Natíska sa konštatovanie, že v súlade s platnosťou tzv. princípu Anny Kareninovej: všetky fungujúce krajiny a ich vlády sú si podobné, ale chudobné krajiny a ich nefunkčné vlády sú výsledkom pre ne špecifických okolností.

Budeme si musieť preto vybrať: buď sa poučíme od prosperujúcich, odolnejších a konsenzuálnych spoločností, alebo si budeme „chrániť svoju rozhádanú jedinečnosť“ za cenu ďalších zlyhaní.

Ronald Blaško

Autor je výkonným riaditeľom Americkej obchodnej komory na Slovensku.

